

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרה"ג אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויחי תשס"ה

ירידה רוחנית - מיתה!

בתשובה תחילה, וזה הושע בן בארי שאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך" (הושע יד, ב) (ב"ר פד, יט). הרי שגם אם ראובן נכשל במה שנכשל, הרי הוא צדיק גמור ומהווה מקור ללימוד ענין התשובה, ואם כן איך חשש יעקב שאם יוכיח את ראובן עלול ראובן לעזבו וללכת אל עשו? יתכן אולי לפרש, שהחשש של יעקב אכן לא היה שראובן יחליט לפתע שמהיום הוא הולך בדרכי עשו ח"ו. מו"ר הגה"צ הרב א"א דסלר זצ"ל הרי הסביר (ב"קונטרס הבחירה" - מכתב מאליהו ח"א עמ' 111), שאצל כל אדם מרחב הבחירה הוא מצומצם למדי ומותאם למדרגתו. למשל: מי שנולד בין הקוזקים, אין מלחמה בין שני יצריו האם לעמול בלימוד הגמרא עם חידושי הרמב"ן ור' עקיבא אייגר ז"ל, או בלעדיהם. המלחמה אצלו היא לגמרי אחרת: האם רק לשדוד בני אדם, או שמא גם לרצוח אותם (כדי שלא יפריעו לשוד, או כדי שלא "ילשינו" למשטרה). אם יעמוד בנסיון זה ולא ירצח, יעלה במשך הזמן לנקודת בחירה גבוהה יותר. יוכל להפסיק להיות שודד, ואם יעלה עוד, יוכל אפילו להגיע להיות אחד מגדולי ישראל (ע"י ב"מ פד, א). וכן להפך: לגר"א ז"ל לא היה למשל נסיון אם להיות שודד או אפילו מחלל שבת ח"ו. הבחירה שלו היתה רק, האם ללמוד עשרים ושתים שעות ביממה, או קצת פחות מזה (ע"י בהקדמת בני הגאון לביאורי הגר"א לשו"ע, ד"ה ותדע). אם היה נכשל חלילה בנסיון הזה, היה עלול לרדת יותר ולהגיע למדרגות יותר נמוכות, עד לדברים הגרועים ביותר. ואם כן, לפי מדרגתו של ראובן, לא היה באמת חשש שיחליט לפתע ללכת אל עשו. מעשה כזה היה מחוץ לתחום בחירתו של ראובן. אלא שחששו של יעקב היה, שמא יכנס בלבו של ראובן הרהור קל: אולי בעצם לא כל כך טוב אצל יעקב? אולי יותר טוב אצל עשו? אם יתחיל לחשוב מחשבות כאלה, אז עלול באמת במשך הזמן להמשיך וליפול הלאה. כי כמו שמצוה גוררת מצוה (אבות פ"ד מ"ב), כך גם להפך, נפילה גוררת נפילה נוספת, ובסופו של דבר אפשר גם להגיע ממש אל עשו.

תכונות עוברות בירושה

עוד יתכן לפרש, שגם אם אין חשש שראובן עצמו דרדר עד כדי כך, אבל בניו עלולים להדרדר. הרי אנו רואים, שאם אברהם אבינו שואל: "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו, ח), לשון שמשמע ממנה כאילו ח"ו אברהם מסתפק בקיום הבטחת ה', ה' אומר לו שבניו יודקו לגלות של ארבע מאות שנה כדי לתקן פגם זה [כך לפי דעה אחת בחז"ל, שבגלל שאלת "במה אדע" של אברהם

למה לא הוכיח יעקב את ראובן בסמוך לחטאו?

יעקב אבינו מוכיח בפרשתנו את ראובן על מעשה בלהה: "ראובן בְּכָרִי אתה, פְּחִי וראשית אוֹנִי, יִתֵּר שְׂאֵת וְיִתֵּר עֲזֹ. פְּחֹז פְּמִים אֶל תּוֹתֵר כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אֲבִיךָ, אִז חָלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה" (בראשית מט, ג-ד). מעשה בלהה אירע לאחר שובו של יעקב מחרן לארץ ישראל (שם לה, כב). יעקב היה אז כבן תשעים ותשע שנה (ע"י מגילה יז, א). כשהוכיח יעקב את ראובן היה זה סמוך למיתתו, וכשנפטר - היה בן מאה ארבעים ושבע שנה (בראשית מז, כח). נמצא, שקרוב לחמישים שנה עברו ממעשה בלהה, עד שראה יעקב לנכון להוכיח את ראובן על אותו מעשה! ממילא נשאלת השאלה: מדוע לא הוכיח יעקב את ראובן על מעשה בלהה במשך כל השנים הללו? מדוע חיכה עם תוכחתו עד סמוך למותו?

חז"ל נזקקו לשאלה זו ואמרו, שיעקב נמנע מלהוכיח את ראובן עד עתה, כי חשש שמא התוכחה תגרום לראובן לעזוב את אביו ולדבוק בעשו (רש"י דברים א, ג).

וקשה: איזו "הוה אמינא" היתה ליעקב, שראובן הצדיק יעזוב אותו וילך אל עשו? הרי כבר בלידתו נבאה לאה: "וַיָּאוּ מֵה בֵּין בְּנֵי לֶבֶן חַמִּי" (ברכות ז, א), כלומר: ראו מה ההבדל בין ראובן לבין עשו. [שעשו רצה להרוג את אחיו למרות שמכר לו את הבכורה מרצונו, ואילו ראובן שהבכורה נלקחת בעל כרחו וניתנת ליוסף (ע"י בראשית מט, ג-ד ורש"י שם. וע"י דה"א ה, א), לא רק שאינו מנסה להזיק ליוסף, אלא להפך, משתדל להציל אותו מן האחים שרוצים להרוגו! (בראשית לז, כא)], הרי שההבדלה בין ראובן לעשו מונחת בעצם שמו של ראובן שניתן לו ברוח הקודש, ואיך שייך לחשוש שילך לדבוק בעשו? בנוסף לכך, ראובן הרי הודה במעשה בלהה עוד לפני שהוכיחו אותו, ואומרים חז"ל למה הודה, שמא יעקב יחשוד באח אחר, אולי שמעון, אולי לוי, לכן מודה ראובן במעשה, כדי שלא יבוא אביו לחשוד באחים האחרים (סוטה ז, ב). חז"ל אומרים עוד על ראובן, שכיון שפתח בהצלה תחילה, "וישמע ראובן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם" (בראשית לז, כא), לכן הוא זוכה לפתוח בהצלה תחילה, שכשמשעה מפריש ערי מקלט להצלת הרוצחים בשגגה, העיר הראשונה שמופרשת לצורך זה היא "בְּצֹר בְּמַדְבַּר בארץ הַמִּישֵׁר לְרֹאבוּנִי" (דברים ד, מג), ומפני שפתח בתשובה תחילה, "וישב ראובן" (בראשית לז, כט), ששב מִשְׁקוֹ וּתְעַנִּיתוּ, הוא זוכה שיהיה נביא מבניו שיפתח

שמוצאו משבט דן שנאמר בו: "דן ידין עמו" (בראשית מט, טז), ואשר על כן הוא מחפש תמיד את הדין ולא מוכן לפשרה (פסחים ד, א). הרי שיותר מאלף שנה אחרי דן בן יעקב, עדין נשארה המידה הזאת אצל בניו, שהאיש הזה אינו מוכן להתפשר ומעוניין רק בדין. עוד מספרים חז"ל (שם) על אדם אחד שהיה בזמנם, שבכל הזדמנות היה משבח את המגורים על שפת הים, ובדקן ומצאו שמוצאו היה משבט זבולון, שנאמר בו: "זבולן לחוף ימים יפן" (בראשית מט, יג). יותר מאלף שנה אחרי זבולון, עדין נשארה אצל צאצאיו המידה לרצות לגור על חוף הים.

עליית מדרגה ברוחניות - תוספת חיים!

עוד יתכן לפרש, שגם אם אין חשש שראובן או בניו ידרדרו עד כדי כך שיהיו ממש כעשו, אבל גם להתקרב מעט לעשו אינו דבר רצוי. כל ירידה במדרגה, גם אם אין יוצאים חלילה מכלל ישראל, יש בה כבר התקרבות לכיוונו של עשו, וגם את זאת רוצה יעקב למנוע. יש כלל ברוחניות, שכל מדרגה לעומת המדרגה הגבוהה ממנה, אם אדם עבר מן המדרגה הגבוהה אל הנמוכה, הרי זה כאילו שמת. לעומת המדרגה הקודמת הוא חשוב כמת. גם בהלכות נזיקים זה כך. הגמרא אומרת לגבי כלים, "שבירתן זו היא מיתתן" (ב"ק נד, א). ממילא, גם אם כלי לא נשבר לגמרי, נהיה בו רק סדק והוא שווה כעת קצת פחות, גם זהו בכלל "שבירתן זו היא מיתתן". לעומת הכלי השלם, הכלי הסדוק הוא מת. ואף על פי כן, אם הכלי הסדוק יפול אח"כ ויסדק קצת יותר, גם זו תחשב מיתה. הכלי יכול "למות" עשר פעמים עד שימות לגמרי. כל ירידה במדרגת שלמותו של הכלי חשובה כמיתה לעומת המדרגה הקודמת. וכך גם אצל האדם. כל ירידה במדרגה חשובה כמיתה לעומת המדרגה הגבוהה ממנה, וכן להפך, כל עליה במדרגה היא תוספת חיים. הלומד אפילו אות אחת מחברו, קיבל ממנו חיי עולם! עוד הבנה ברש"י, עוד הבנה בתוספות, הם תוספת של חיי עולם לאדם. הוא נמצא במדרגה יותר גבוהה. אתמול הוא היה יהודי שאינו יודע את הדיבור הזה בתוספות, והיום הוא יהודי שכן יודע את הדיבור הזה בתוספות, זו מדרגה אחרת לגמרי, אלו חיים אחרים!

כשאדם לומד, הוא מוסיף לעצמו חיי עולם גם אם אח"כ לא יזכור. כמובן רצוי שיזכור מה שלומד, אבל גם אם לא יזכור, עצם הלימוד מרומם אותו. אנו אומרים: "אנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר" (ברכות כה, ב). שאלו על זה: מה פירוש "הם עמלים ואינם מקבלים שכר"? וכי יש אדם שעמל ללא שיקבל שכר?! הרי אם לא משלמים להם מספיק, הם עושים שביתות והפגנות, למה הם אינם מקבלים מספיק שכר!... אפשר לפרש ש"אינם מקבלים שכר" הכוונה היא לשכר רוחני. שכר כזה הם באמת אינם מקבלים. אבל יש פירוש אחר, שאמנם גם הם מקבלים שכר, אבל לא על העמל, רק על התוצרת. אם הוא לא הצליח בעבודה שלו, הוא לא יקבל כל שכר, ואילו אנו

נגזרה על בניו גלות מצרים (נדרים לב, א), ובגלות זו הדרדרו כבר לשפל רוחני נורא, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן" (הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג). כמעט שכחו את כל האמונה בה'. אמנם אברהם לא התכוין ח"ו להטיל ספק בהבטחת ה', כוונתו היתה רק לשאול באיזו זכות יירש את ארץ ישראל, אבל כיון שניסח את שאלתו בלשון כזו שמשמע ממנה כאילו יש לו ח"ו ספק על הבטחת ה', הרי שלרום מדרגתו נחשב לו דבר זה לאבק כפירה, ואם אצל אברהם אינו יש פגם דק כזה באמונה, הרי שאצל הבנים הדבר מתפתח כבר לכפירה כמעט מוחלטת, שכמעט שכחו את כל האמונה בה', וכפי שחז"ל התבטאו, שישאלו היו במ"ט שערי טומאה ולא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם, שאלמלא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים ברגע האחרון ממש, היה בצקם מחמיץ, היינו - היו אוכדים לנצח מבחינה רוחנית. [אולי מפני זה החמירה כל כך התורה באיסור חמץ בפסח, כדי לזכור את הדבר הזה, שכמעט "החמצנו" במצרים, ורק ברחמי ה' שהוציא אותנו משם ברגע האחרון נצלנו מכליה רוחנית]. וכך גם אצל ראובן. אפשר שלגבי ראובן עצמו לא היה חשש שידבק בעשו, אבל פגם קטן של הרהור וערעור של ראובן על דרך הקודש של יעקב אינו, היה עלול להתפתח אצל צאצאיו של ראובן עד לכדי נטישת דרכו של יעקב והצטרפות למחנהו של עשו.

מטעם זה נלקחים באמת מראובן הכהונה והמלכות, שהיו צריכים להיות שלו, ונמסרים לאחרים (כהונה ללוי ומלכות ליהודה). אצל ראובן מתגלה מידה של "פחז כמים", ומחמת חשש שמידה זו תופיע בהמשך גם אצל בניו ותפריע להנהגת המלכות שצריכה להיות במתן ובשקול הדעת, או תפריע לעבודת הכהונה שגם היא צריכה שקול הדעת והתבוננות איך לעשות כל עבודה ועבודה לפי כל פרטיה ודקדוקיה, לכן נלקחים ממנו התפקידים הללו ונמסרים לאחרים.

גם מידות ותכונות חיוביות עוברות בתורשה. אנו הרי חיים מזכות אבות. מה פירוש "זכות אבות"? זכות אבות פירושה, שמהו ממעלות הנפש של אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, עבר אלינו בתורשה (עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 8-14). לבני לוי יש משהו ממעלת הנפש של לוי, ולכן רק בן לוי יכול לעבוד במקדש (בעבודות הלוייה), לבני אהרן יש משהו מהמעלה של אהרן, שכהן יכול לעשות עבודות שזר לא יכול לעשות אותן, וכן זרע דוד ירשו מדוד מעלות שהופכות אותם להיות המתאימים ביותר להמשיך את המלוכה.

ולא רק מעלות או חסרונות עוברות בירושה, אלא גם שאר מיני תכונות. חז"ל מספרים למשל על אדם אחד שהיה בזמנם, שעל כל דבר היה אומר: "הונו דיני!" כלומר, לא היה מתפשר לעולם, אלא דורש להעמיד כל דבר וענין לדין, וקבעו חז"ל על פי זה

יציאתנו ממצרים לחרות עולם, אבל יחד עם כל השמחה, צריך לכאוב לנו שהפסח שלנו אינו כהלכתו, שאין לנו קרבן פסח וקרבן חגיגה, ושמחר בבוקר לא יוכל להקריב עולת ראייה כפי שצריך. הרי שאפשר לשבת ולהיות שמח וטוב לב, ויחד עם זה לכאוב גם על מה שחסר, ואין זו סתירה. אדם יכול להכיל את שני הכוחות גם יחד, לשמוח בכל מה שצריך לשמוח, ולהצטער על מה שחסר עדיין. כך יהיה לעתיד לבוא, כל הצדיקים יהיו שמחים וטובי לב, נהנים מזיו השכינה, אבל כל אחד ירגיש גם מה חסר לו. אם במידת החסד השגתי הרבה, הרי שבמידת הגבורה פלוני השיג יותר ממני, ובמידת התפארת מישהו אחר השיג יותר ממני, וכן הלאה.

גם בהלכה, אם ח"ו מישהו מקבל ידיעה שנפטר אביו, חייב לברך ברוך דין האמת, ובכל זאת אם ירש ממון מאביו, צריך לברך גם שהחינו, או הטוב והמטיב (תלוי אם הוא יורש יחידי או שיש עוד יורשים), ואין זו סתירה. הוא צריך לברך דין האמת ולהרגיש את משפט ה' הנורא, ויחד עם זה להרגיש שמחה בירושה שנפלה בחלקו. אדם יכול להכיל את הכוחות יחד. כמובן, כדאי שיחשוב יותר על האבא מאשר על הכסף, לא שיהיה אצלו יום שמחה כי קיבל כסף, אבל אעפ"כ צריך לברך גם הטוב והמטיב.

ברוחניות - אין דריכה במקום

כלל גדול ברוחניות שא"א לעמוד על המקום. בגשמיות אפשר לעמוד במקום, לא להתקדם ולא ליסוג, אבל ברוחניות א"א לעמוד על המקום, או שעולים, ואז זוכים לתוספת חיים, או שירידים ואז זו מיתה ח"ו. אבל להשאר על המקום אי אפשר.

הפסוק אומר: "אִי־חַ חַיִּים לַמַּעֲלָה לְמַשְׁכִּיל, לַמַּעַן סוּר מִשְׁאוּל מִטָּה" (משלי טו, כד). האדם נברא באופן כזה, שהוא מוכרח לעלות למעלה כדי לסור משאוול מטה. אם הוא אינו עולה - הוא יורד. אי אפשר לשמור על מצב קיים. האדם נברא בעולם כדי לעלות, ואם הוא אינו עולה, הרי זה גופא שהוא אינו מתאמץ לעלות חשוב כירידה. היום מתבטאים, שרוצים "להרוג את הזמן". א"א להרוג את הזמן. הזמן מרגיש טוב ב"ה. מה שאפשר להרוג זה רק את עצמי. כשאני "הורג את הזמן", כלומר: משתמש בזמן שלא לעבודת ה' אלא להבלים, הרי שהרגתי חלק מעצמי, שכן לא נצלתי את אותו זמן כדי לעלות למעלה ולהוסיף לעצמי עוד חיי נצח, ממילא הרגתי את עצמי.

על אברהם ושרה כתוב: "ואברהם ושרה זקנים באים בימים" (בראשית יח, יא). מה פירוש "באים בימים"? שהם באים לעולם האמת עם כל הימים שלהם, הם לא בזבזו את הימים שלהם, כל הימים שלהם היו שלמים איתם, לא מתו. אברהם קידש את השם כל ימי חייו, הלך לכבשן האש, נלחם באמרפל, הפיץ תורה ויראת שמים, בנה מזבחת, כל הימים שלו חיים. וכן שרה: שרה אמנו מלמדת את הנשים, עומדת בנסיונות קשים בבית פרעה ובבית אבימלך, כל הימים שלה שלמים, כולם חיים. אבל אנשים

מקבלים שכר גם על עצם העמל. אם ישבתי ולמדתי תוספות ואח"כ אינני זוכר אותו, בכל זאת אקבל שכר עבור העמל שעמלתי עליו. כל שכן אם אני גם מבין וגם זוכר, שאז אלו חיים אחרים. החיים של אתמול כמיתה הם חשובים לעומת החיים של היום.

חיים ומיתה גם יחד - כיצד?

בעולם הזה, אדם הוא חי או שח"ו אינו חי. איך זה בעוה"ב? האם גם שם המצב הוא מוחלט לכאן או לכאן? חושבני שלא. חז"ל אמרו (שבת לב, א), שבמלאך אחד הנברא ממעשה אחד של האדם, יכולים להיות תשע מאות תשעים ותשעה חלקים לחובה ואחד לזכות (וכמובן יתכן גם להפך, תשע מאות תשעים ותשעה חלקים לזכות ואחד לחובה), שכן בכל מעשה שלנו מעורבים כוחות נפש רבים לאין מספר. למשל, אדם ראה תינוק תובע בים, קפץ לים והציל אותו. יש כאן הרבה חלקים של זכות, הוא סיכן את נפשו והשתדל להציל את התינוק, אבל יכול להיות גם צד חובה במעשה הזה, כגון שחשב גם על הכבוד שיהיה לו מזה: "מחר יכתבו עלי בכל העיתונים"... וכן יכול להיות להפך, שאדם עושה מעשים רעים, אבל יש לו בהם גם מחשבה טובה, כמו אשת פוטיפר שחז"ל אמרו שהיתה לה גם כוונה לשם שמים (עי' רש"י בראשית לט, א), אלא שה"לשם שמים" שלה היה פגום מאד. אוי ואבוי ל"לשם שמים" הזה. ובכל זאת נקודה מסוימת של "לשם שמים" היתה אצלה. יכולים א"כ להיות הרבה חלקים בכל מעשה. וכמה מעשים יש לאדם במשך החיים שלו? אלפי אלפים של מעשים. בכל רגע הוא מחליט, עכשיו ללמוד, ועכשיו לא ללמוד, וכן הלאה. ממילא כשיבוא לעולם האמת, כל חלקי נשמתו יצטרכו להחליט שם אם ישבו בגן עדן או ישבו בגהנם, ויהיו כך וכך חלקים מן הנשמה שישלחו לגן עדן, וכך וכך חלקים שישלחו לגהנם. ויש לדעת, שאין הכרח שמדובר בשני מקומות שונים. יתכן שמדובר באותו מקום, אלא שלחלק מסויים מהנשמה שלו זהו גן עדן, ב"ה קיימתי מצוות תפילין, קיימתי מצוות ציצית, ולחלק אחר זהו גהנם - לא התפללתי כהוגן, לא עשיתי כך וכך.

חז"ל הרי אמרו שבעוה"ב כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חברו (כ"ב עה, א). למה? כי כל אחד מרגיש שלפלוני יש מעלה עליו בדבר מסוים. אם הוא למד הרבה תורה, הרי השני התפלל יותר טוב ממנו, ואם הוא התפלל יפה, הרי השני עשה יותר חסד או דברים אחרים יותר טוב ממנו, ממילא כל אחד ואחד עם כל הגן עדן שלו נכוה מחופתו של חברו (מהרש"א שם). שאל אותי פעם חכם אחד שליט"א: אנו מתארים לעצמנו תמיד את גן עדן כמקום התענוג העולמי והשמחה הנצחית, איך זה מתאים עם ההרגשה הזאת, שישבו בגן עדן וכל אחד נכוה מחופתו של חברו? חשבתי דמיון לזה מליל הסדר. כל אחד מאיתנו צריך לשבת בליל הסדר בשמחה ובלב טוב, גם מפני שזה יום טוב, וגם בגלל השמחה על

שהתחיל. אלא שלמעשה המצור לא נמשך ברציפות במשך כל הזמן הזה. מפורש בנביא, שבאמצע התקופה הזאת, כנראה בשנה העשירית לצדקיהו, המצור נפסק לזמן מה. למה? מלך בבל שומע שמצרים באים לעזרה לצדקיהו, ולכן הוא מפסיק את המצור והולך להלחם במצרים. אלא שהקב"ה גורם למצרים לחזור בהם. הקב"ה עושה שהמצרים יראו בים דמויות של בני אדם צפות שם, ואז הם אומרים: ישראל הטביעו את אבותינו בים ואנו נלך לעזור להם?! מיד חזרו למצרים ולא עזרו לישראל, ומלך בבל שב וצר על ירושלים כבתחילה. נמצא על כל פנים, שלא המצור הראשון גרם לנפילתה של ירושלים, שהרי המצור הראשון הסתיים לכאורה בכי טוב, שנבוכדנצר מסתלק, אלא המצור השני שהיה אחרי הסתלקות המצרים הוא שגרם לנפילת ירושלים. ואם כן, לכאורה היה צריך לקבוע את התענית ליום תחילת המצור השני, ולא ליום תחילת המצור הראשון. מדוע א"כ צמים אנו בכל זאת ביום תחילת המצור הראשון ולא ביום תחילת המצור השני?

יתכן לומר, שצום עשרה בטבת בא על זה, שבאותו יום נוכחו כולם לראות שנכזבו הנבואות של נביאי השקר. נביאי השקר אמרו שלא יבוא מלך בבל לירושלים, והנה עתה רואים כולם שמלך בבל מתחיל לצור על ירושלים. הם אינם יודעים שבעוד זמן מה המצור יפסק. כרגע נדמה שמלך בבל שם מצור סופי על ירושלים, עד שיצליח להחריבה. מה היו צריכים ישראל לעשות? היו צריכים להתעורר לתשובה: הנה מתברר שירמיהו וצפניה שהזהירו אותנו מפני חורבן ירושלים הם נביאי אמת, והנביאים שהרגיעו אותנו תמיד ואמרו ממה לחשוש הם נביאי השקר. אבל כנראה שישראל לא התעוררו מספיק לתשובה. זהו המשבר הגדול שקרה בעשרה בטבת. כתוצאה מזה גם אח"כ נפלה ירושלים בשבעה עשר בתמוז ובתשעה באב. אבל אנו צמים בעיקר על זה שלא התעוררנו לעשות תשובה. הרי הרמב"ם כותב שמה שאנו צמים הוא "כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה" (הלכות תעניות פ"ה ה"א). מנין לרמב"ם שמעשינו רעים כמעשה אבותינו? אולי אנו טובים וצדיקים מהם? חושבני שהתשובה לכך היא זו: חז"ל אומרים: "כל דור שאינו נבנה (בית המקדש) בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו" (יר"ו יומא פ"א ה"א). א"כ, כיון שלא זכינו עדין לבנין המקדש מחדש, משמע שמעשינו הם בעלי משקל כזה, שיש בו כדי להחריב את המקדש לו היה בנוי. הרי שמעשינו אינם טובים ממעשי אבותינו, שאף הם החריבו את המקדש. אנו צריכים א"כ לעשות תשובה על זה שלא התעוררנו לתשובה כשמלך בבל סמך על ירושלים, גם אם עברו עוד שנה וחצי עד שירושלים נפלה לבסוף, וגם אם באמצע היתה הפסקה במצור.

הפסוק אומר: "יְחַיְנוּ מִיָּמִים" (הושע ו, ב), שפעמים כבר מתנו, מתנו בחורבן ראשון, ומתנו עוד פעם בחורבן

אחרים הורגים את הימים שלהם, כלומר הורגים חלק מהנשמה שלהם.

חז"ל מביאים (ב"ר נח, ג) שר' עקיבא פעם ישב ודרש והציבור התנמנם. אמר להם ר' עקיבא: מה ראתה אסתר שתמלוך על מאה עשרים ושבע מדינה? ותיריך, מפני ששרה חיתה שבע ועשרים ומאה שנה, לכן זכתה אסתר למלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה. שאלו כאן: א' למה דווקא את הדרשה הזאת אמר ר' עקיבא לציבור המנומנם כדי להקיצם?! ב' מה הקשר בין מנין שנות חייה של שרה אמנו למספר המדינות עליה מלכה אסתר המלכה? הסבירו בזה כך: למה מגיע בכלל שכר לשרה אמנו על שחיתה מאה עשרים ושבע שנים? וכי מגיע לאדם שכר על זה שהוא חי? הקב"ה נתן לו חיים ממילא הוא חי. אלא ששרה ניצלה את השנים, שום שנה לא הלכה אצלה לאיבוד, משנה לשנה היא עולה מעלה מעלה בעבודת ה', ולכן מגיע לשרה שכר שאסתר יוצאת חלציה תמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה. זהו המוסר לאלה שהתנמנו בשיעור: אל תבזו את הזמן! אמנם אדם מוכרח לפעמים לישון, אבל זה לא מוכרח להיות באמצע השיעור של ר' עקיבא... תמצאו זמן אחר לישון. זה המוסר שר' עקיבא אמר להם.

התורה מצוה בנוגע לרוצח בשגגה: "וְנָס אֶל אַחַת מִן הָעָרִים הָאֵלֶּה [ערי המקלט] וְחָי" (דברים ד, מב). מה פירוש "וחי"? דרשו חז"ל: "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא" (מכות י, א). יש לדאוג לרוצח שיוכל לחיות. ולכן, אומרת הגמרא, "ערים הללו... אין מושיבין אותן אלא במקום מים... ואין מושיבין אותן אלא במקום שווקים", ועוד. והנה, ממשכנה הגמ' ואומרת: "תנא: תלמיד שגלה מגלין רבו עמו". אם תלמיד גלה, גם רבו חייב ללכת איתו לגלות. למה? "שנאמר: "וחי", עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא". הרי צריך לדאוג לגולה שיוכל לחיות שם. וא"כ, איך הוא יכול ללכת לגלות בלי רב שילמד אותו תורה?! לא שייך שלא יהיה לו שם רב! ועל כן - מגלין רבו עמו. כי "חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד כמיתה חשובין" (רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"א). אפשר לתת לו שם אוכל ושתיה ודירה, אבל אם אפשר לעלות מעלה מעלה בתורה ואנו איננו מאפשרים לו זאת, איננו מקיימים בו עדיין "וחי". עלינו לדאוג שיחיה לא רק חיים שהרופאים קוראים להם חיים, אלא חיים שהתורה קוראת חיים, שהוא עולה מעלה מעלה בתורה.

מדוע צמים בעשרה בטבת?

הנביא אומר: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמַעֲדִים טובים" (זכריה ח, ט). מהו צום העשירי? הגמרא מסבירה (ר"ה יח, ב) שזהו עשירי בטבת שבו הטיל מלך בבל מצור על ירושלים, בשנה התשיעית למלכות צדקיהו. המצור נמשך עד לתמוז ואב של שנת האחת עשרה לצדקיהו, שמונה עשר חודש לאחר

שני. "ביום השלישי יקמו ונחיה לפניו". כלומר, במהרה בימינו יהיה בית המקדש, יהיו לנו חיים אמיתיים בתורה ויהיו לנו מדרגות גבוהות. אבל מותר לנו להתכונן קצת בעצמנו, להתרומם מצידנו מעלה מעלה, ובזכות זה נזכה בעזרת ה' שצום העשירי יהיה לששון ולשמחה במהרה בימינו, אמן!